

Kozłowska, Dorota

Ogólnopolski Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Sekcja Historii Geografii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 40/1, 207-210

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej. Przy organizacji tej imprezy współpracowała również Fundacja Kultury Polskiej. Konsultantami naukowymi sesji byli prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa, prof. dr Aleksander Gieysztor i prof. dr Piotr Łossowski, przewodniczącym zaś zespołu organizacyjnego redaktor Leon Janowicz.

Na sesji wygłoszono dziewięć następujących referatów: ks. prof. dr Ludwik Piechnik S.J. z Uniwersytetu Jagiellońskiego, *Academia Universitatis Societatis Jesu*; prof. dr Irena Sławińska z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, *Uniwersytet Stefana Batorego wszechnicą europejską*; prof. dr Piotr Łossowski z Instytutu Historii PAN, *Odrodzenie wszechnicy wileńskiej jako Uniwersytetu Batorowego i jego likwidacja w 1939*; doc. dr Sigitas Igelevičius z Uniwersytetu Wileńskiego, *Pierwsza próba wskrzeszenia uniwersytetu wileńskiego w roku 1918*; prof. dr Sławomir Kalembka z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, *Uniwersytet Mikołaja Kopernika jako kontynuator Uniwersytetu Stefana Batorego*; Jerzy Surwiło z „Kuriera Wileńskiego”, *Męczeńska śmierć Stefana Ehrenkreutza* (referat odczytał red. L. Janowicz); prof. dr Algis Kasperavičius z Uniwersytetu Wileńskiego, *Archiwum Mariana Zdziechowskiego*; prof. dr Juliusz Bardach, em. prof. Uniwersytetu Warszawskiego, *O niedawnej wizycie w Uniwersytecie Wileńskim*; Edward Ruszczyk, *Dzienniki Ferdynanda Ruszczyca*.

Materiały z sesji mają być wydrukowane w księdze pamiątkowej, która obejmie również nie publikowane dotychczas referaty z sesji jubileuszowej w Archikatedrze Warszawskiej w roku 1979. Znajdą się w niej także uszeregowane alfabetycznie zwięzłe biogramy absolwentów i studentów Uniwersytetu Stefana Batorego. Księga pamiątkowa ma się ukazać w 1995 r. nakładem wydawnictwa OO Jezuitów w Krakowie.

Jerzy Różewicz
(Warszawa)

OGÓLNOPOLSKI ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO SEKCJA HISTORII GEOGRAFII

W dniach 1–4 września 1994 r. odbył się w Lublinie Ogólnopolski Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Geograficzne, Oddział Lubelski oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Obrady odbywały się w 10 sekcjach, w tym w Sekcji Historii Geografii PTG, której posiedzenie odbyło się 2 września pod hasłem: *Współczesne kierunki badań w zakresie historii geografii i historii kartografii*. Obrady prowadził przewodniczący Sekcji prof. Józef Babicz z Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie. Pierwsza referentka – mgr Lucyna Popławska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu – ukazała dorobek Joachima Lelewela jako badacza dziejów kartografii. Uczony

ten, uznając geografię za naukę pomocniczą historii, wysoko cenił jej znaczenie dla badań historycznych. Szczególne znaczenie przyznawał mapie i wiedzy z niej płynącej. Do swoich prac nad badaniem kartografii średniowiecznej dysponował doskonałym warsztatem naukowym. Jego kolekcja kartograficzna obejmowała ponad 300 atlasów z XVI–XVIII w., około 1000 map luźnych oraz ponad 1200 książek o tematyce historycznej. Na zakończenie swojego wystąpienia referentka podkreśliła niedostateczne wykorzystanie dorobku naukowego Lelewela z zakresu historii kartografii. Jego wspianały zbiór atlasów jest dostępny jedynie w publikacji *Katalog atlasów Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów Joachima Lelewela oraz map Polski* opracowanej w latach 30-tych przez Mikołaja Dzikowskiego, natomiast praca *Géographie du moyen âge* nie została nigdy przetłumaczona na język polski.

Drugi referat przedstawiła mgr Wiesława Wernerowa z Instytutu Historii Nauki PAN z Wrocławia, zatytułowany *Mapy Karola de Perthéesa w ocenie B. Olszewicza i K. Buczka wobec nowszych badań źródłowych*. Na wstępie autorka podkreśliła, iż prace zarówno Olszewicza, jak i Buczka są w zasadzie do dziś podstawą do dalszych badań, ponieważ większa część źródeł wykorzystanych przez obu wybitnych historyków uległa zniszczeniu. Zarówno Olszewicz, jak i Buczek bardzo wysoko oceniali prace Perthéesa, uznając go za najoryginalniejszego polskiego kartografa, a mapy „szczególne” za najznakomitsze dzieło kartografii polskiej XVIII w.

W ostatnich latach nastąpił wzrost zainteresowania kartografią Perthéesa. Studia monograficzne nad tym tematem prowadziła J. Madej, a obecnie prace nad źródłami do jego map prowadzi Wiesława Wernerowa. Badania te zdają się mieć znaczenie kluczowe w badaniach relacji między opisem, szkicem i mapą, a tym samym w poznaniu metody prac nad kartograficzną syntezą kraju w epoce stanisławowskiej.

Trzecim referentem był prof. Stanisław Alexandrowicz z Katedry Historii i Archiwistyki w Toruniu, który mówił o zmarłym dziesięć lat temu profesorze Karolu Buczku i jego warsztacie historyka kartografii. Podkreślił fundamentalne znaczenie czterech zagadnień, którym poświęcił się K. Buczek, a mianowicie: odnalezieniem i analizą mapy Bernarda Wapowskiego, kartografią batoriańską, pracami Beauplana oraz omawianymi już przez p. Wernerową pracami nad okresem stanisławowskim. Traktując mapę jako punkt wyjścia swych rozważań, lokował ją w kontekście historycznym i stosował szeroką skalę porównawczą.

Referat o zainteresowaniach historią geografii na uniwersytecie we Lwowie w pierwszej połowie XX w. wygłosiła dr Krystyna Harasimiuk z Instytutu Nauk o Ziemi UMCS z Lublina. Prace z zakresu historii geografii, które wyszły ze szkoły lwowskiej, inspirowane były przede wszystkim przez E. Romera. Ośrodek ten był prekursorem nowoczesnych badań w zakresie historii geografii. Najpoważniejszą rozprawą, jaka powstała w tym ośrodku, jest praca z zakresu

historii i teorii geografii *O geografii – rozważania historyczne i metodologiczne* E. Romera, na uwagę zasługują również prace: M. Polaczkówny *Plany nauczania geografii wedle Wielkiej Komisji Edukacyjnej – jej drogowskazy dla współczesnych*, Anieli Chałubińskiej *Ludwik Zejszner jako geograf*, czy praca doktorska poświęcona Janowi Długoszowi – geografowi polskiemu XV w. przygotowana pod kierunkiem E. Romera przez Jana Kornausa.

Po przerwie głos zabrał dr Jerzy Ostrowski z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN z Warszawy. Przedstawił on referat (opracowany wspólnie z prof. Janem Szeliłą z Zakładu Kartografii i Fotointerpretacji Uniwersytetu Gdańskiego) *Analizy dokładnościowe dawnych map w dorobku naukowym profesora Stanisława Pietkiewicza*. Autorzy postanowili przypomnieć o niezwykłych osiągnięciach tego uczonego, którego 100 rocznica urodzin minęła w lipcu 1994 r. Dzięki jego badaniom posiadamy obecnie informacje na temat dokładności prawie wszystkich map ziem polskich sprzed końca XIX w, dzięki czemu możemy określić ich wartość kartograficzną i dokumentacyjną. Znajomość dokładności dawnych map ma olbrzymie znaczenie praktyczne dla specjalistów z różnych dziedzin, korzystających z nich przy rekonstruowaniu minionych stosunków przyrodniczych, gospodarczych i społecznych.

Ostatnie dwa referaty wygłosiła dr Janina Piasecka z Instytutu Geografii Uniwersytetu Wrocławskiego. Pierwszy, o obcej literaturze geograficznej tłumaczonej na język polski (do II wojny światowej), ocenił rolę tych prac w obiegu nauki polskiej. Prace te spełniały rolę „uzupełniającą”. Służyły konkretnemu kształceniu (podręczniki), miały duży wpływ na upowszechnianie wiedzy, natomiast mniejszy na rozwój nauki. Mało jest przekładów prac cytowanych w literaturze naukowej, korzystającej z oryginałów.

Drugi referat dotyczył polskich prac kartograficznych opisujących wody obszaru Polesia, które prowadzono w połowie XVIII w. i w latach międzywojennych XX w. W XVIII w. wykonano mapy rzek w związku z ich uszląwnieniem i budową kanałów, zaś w XX w. głównie plany batymetryczne jezior, a motywacją była ich inwentaryzacja i sprawa melioracji Polesia.

Podczas dyskusji głos zabrał mgr Edward Schnayder z Krakowa, przypominając postać E. Romera jako wybitnego geografa patriotę uczącego młodzież miłości do ojczyzny. W Bibliotece Jagiellońskiej zachowana została mapa, na której Romer wraz z gen. Iłowieckim wykreślali granice Polski podczas traktatu ryskiego. Dyskutant przypomniał również sylwetkę J. Lelewela jako słowotwórcy, a Perthésa jako wybitnego entomologa.

Dr Schnayder ponowił również swoją prośbę skierowaną do polskich historyków kartografii, by zwracali uwagę w swych zgranicznych poszukiwaniach na ewentualność istnienia map Bernarda Wapowskiego z lat 1525–1526, z których zachowała się tylko część.

Również podczas dyskusji poruszona została sprawa wydania *Słownika geografów polskich*. Inicjatorką edycji była dr Janina Piasecka; zasady redakcyjne i cele przedstawiła na zebraniu Komisji Historii PTG 10 grudnia 1993 r., na sesji 2 września swój projekt przedstawił Tadeusz Słabczyński. Oba te projekty zostały zamieszczone w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” nr 2 1994 s. 91–94

Po dyskusji zaprezentowane zostały postery przygotowane przez: prof. Józefa Babicza z IHN PAN *Pierwszy tematyczny Atlas Królestwa Polskiego, Ms. 1840, jako zabytek kartografii i źródło do historii nauki*; Bożenę Janocińską z Archiwum Państwowego w Lublinie *Wykorzystanie zbiorów Archiwum Państwowego w Lublinie do badań nad historią geografii i kartografii* oraz Mariannę Nowak z Pracowni Dydaktyki Geografii z Instytutu Nauk o Ziemi UMCS z Lublina *Uniwersyteckie wycieczki geograficzne Eugeniusza Romera*.

Dorota Kozłowska
(Warszawa)

XV OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA HISTORYKÓW KARTOGRAFII

W dniach 17–18 listopada 1994 r. odbyła się we Wrocławiu XV Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii pt. *Kartografia Oficyny Karola Flemminga*, zorganizowana przez Instytut Historii Nauki PAN, Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich oraz Wrocławskie Muzeum Historyczne. Obrady otworzył dyrektor Biblioteki Ossolineum dr Adolf Juzwenko, który powitał zgromadzonych w czytelni głównej Biblioteki Ossolineum uczestników sesji. Przewodniczył konferencji natomiast prof. Andrzej Tomczak z Instytutu Historii i Archiwistyki w Toruniu.

Pierwszy referat, zatytułowany *Zarys dziejów Zakładu Kartograficznego Karola Flemminga w Głogowie*, wygłosił dr Roman Wytyczak, kierownik Zakładu Kartograficznego Biblioteki Ossolineum. Przedstawił on rozwój firm wydawniczych w XVIII i XIX w. specjalizujących się w wydawnictwach geograficznych, omówił przyczyny wzrostu zainteresowania wydawnictwami kartograficznymi i przedstawił dzieje drukarni głogowskiej Karola Flemminga. Po tym referacie nastąpiło otwarcie wystawy wydawnictw kartograficznych tej oficyny we Wrocławskim Muzeum Historycznym, gdzie referat zatytułowany *Oficyna Karola Flemminga w Głogowie – największy śląski zakład kartograficzny* wygłosił dr Maciej Łagiewski, dyrektor Muzeum Historycznego.

Na wystawie zaprezentowano kilka typów wydawnictw pochodzących z typografii Flemminga. Oprócz map wojennych, gospodarczych, politycznych i ściennych (przeznaczonych do użytku szkolnego) pokazano druki akcydensowe, oraz książki. Z map na szczególne zainteresowanie zasługuje mapa Królestwa Polskie-